

GERÇEK HAYATLA TANIŞMAK: PASVAK AŞEVİ PROJESİNE İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİ

Kemal DAŞCIOĞLU* - Kudret AYKIRI**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uyguladıkları aşevi projesine ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırma, 2015-2016 öğretim yılı Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı III. sınıf öğretmen adayları üzerinde yürütülmüştür. Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı (PASVAK) bünyesinde 10 hafta boyunca öğretmen adayları tarafından etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplam 6 öğretmen adayının uygulamalar ile ilgili görüşleri alınmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması deseni uygulanmıştır. Veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu, öğrenci çalışmaları (haftalık rapor, dergi yazısı) ve odak grup görüşmelerinden yararlanılmıştır. Bu formun geliştirilmesinde ilgili literatür ve alan uzmanlarından destek alınmıştır. Toplanan veriler üzerinde betimsel analiz tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunun, topluma hizmet uygulamaları dersinde aşevi projesi uygulayacak öğretmen adaylarına karşılaşılan problemler, çözümler, faydalar ve dönütler konusunda ışık tutması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın sonucunda öğretmen adayları karşılaştıkları problemler, bu problem karşındaki çözümler ve aldıkları tepkiler konusunda görüşlerini sunmuşlardır. Bu sonuçlar dikkate alınarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Topluma Hizmet, Sosyal Proje, Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayları

MEET TO REAL LIFE: OPINION OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES REGARDING TO THE PROJECT OF PASVAK SOUP KITCHEN

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the opinions of social studies teacher candidates regarding to the soup kitchen project implemented by them. This Research was conducted on teacher candidates Pamukkale University Faculty of Education Social Studies Education Department thirth clasroom teacher candidates in 2015-2016 academic year. Activities was carried out by teachers throughout 10 weeks at Pamukkale Health and Education Foundation. The opinions of six teacher candidates were received about activities in research. In this study, case study design, one of the qualitative research methods, were applied. To collect data, semi-structured interview, student works (weekly reports, magazine articles), and focus group discussions were used. Support is taken from the related literature and experts for the development of this form. Descriptive analysis technique was applied on the collected data. The results of the study is thought to be important to shed light on the encountered problems and solutions, benefits and feedbacks to teacher candidates will have applied soup kitchen project in Community Service Practices course. Result of the research, teacher candidates presented their opinions for problems faced and the solutions and responses recieved. Considering these results have suggested various proposal.

Keywords: Community Service, Social Projects, Social Studies, Teacher Candidates

*Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı.

**Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

1. Giriş

Yoksullara yiyecek dağıtma tanrının hükümdarlara verdiği görev anlayışı ile ilk Türk devletlerinden bu yana vardır. Orta Asya Türk devletlerinde ilk örnekler olan toy ve şölen, Karahanlı ve Gazneli devletlerinde sofraya kurularak halka yemek dağıtma gelenekleri vardı (İnal, 2013). İslamiyet'ten sonra Müslüman Türk toplumlarında ekonomik ve sosyal hayatta en çok kullanılan kelimelerden olan ve hayır kurumlarının başında gelen (Şeker, 2007) imarethanenin kavram olarak ise Selçuklu döneminden itibaren var olduğu görülür. Selçuklu döneminde cami, medrese, tekke, zaviye, türbe, dârüşşifa, han, hamam, sur, kale gibi değişik fonksiyonlara sahip birçok yapıya, bazen de bu yapı türlerinden bir kısmını içeren külliyele imaret denildiği görülür (Ergin, 1939; Akt. Çakallı, 2010). İmaretin ilk defa aşevi manasında kullanılmaya başlanması ise 1336 yılında Orhan Bey'in İznik'te kendi vakfı olarak kurduğu "imaret aşevi"yledir (Şeker ve Kazıcı, 1981; Akt. Çakallı, 2010). Günümüzde T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün (tarihsiz) tanımına göre aşevi yani imaret, yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş hayır evidir. Her ilimizde aşevi bulunmakta, bu aşevlerinin hizmetleri Kızılay, Valilikler, Belediyeler, resmi ve özel vakıflar ve hayır dernekleri tarafından yürütülmektedir. Denizli'de bu görevi Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı üstlenmektedir.

Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı (PASVAK) 2001 yılında yedi kurucu üye ile oluşturulmuştur. T.C. Aydın Vakıflar Bölge Müdürlüğü, onur üyeleri ve iş adamları ve hayırsever diğer kişiler tarafından desteklenmektedir. Önder İzmirlioğlu'nun aş otobüsü ile büyüyen ve şuan kendisine ait bir binası bulunan vakıf, bünyesinde on ücretli personel çalıştırmaktadır. Günde 1200 kişiye iki öğün yetecek, 3 çeşit yemeği, sefer taslarıyla ihtiyacı olan aile ve kişilere servis aracıyla kapılarına kadar götürerek hizmet vermektedir. 365 gün öğle ve akşam yemekleriyle beraber, ekme ihtiyaçlarının da dağıtımını gerçekleştirilmektedir. Özellikle siyasi, ticari ve ideolojiler üstü bir hizmet anlayışını benimsediğinin ve gönüllüler ordusu ile çalıştığı altını çizen bu kurum aynı zamanda Denizli İli'nin ihtiyaç haritasını oluşturma çabasıdadır. Her ay Aydın Vakıflar Bölge Müdürlüğüne denetlenmekte olan kurum aş hizmeti yanı sıra yardım edilen ailelerin hukuk problemleri, eşya temini, eğitim, sünnet, çalışabilecek durumda olanlara iş bulabilme gibi ihtiyaçlarına da cevap vermeye çalışmaktadır. Denizli Valiliği ve Pamukkale Üniversitesinin de desteğini alan kurum beş adet aracı ile hizmet vermektedir (Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı, Tarihsiz).

İlgili literatür incelendiğinde, aşevinde çalışmak, aşevine gelemeyecek kişilere yemeklerini servis etmek, bu konuda görevlilere yardımcı olmak topluma hizmet uygulamaları dersinde etkinlik örnekleri arasında gösterilmektedir (Sönmez, 2009). İhtiyaç sahipleri ile birebir iletişime geçildiği ve özellikle de aşevi hizmetiyle öne çıkan PASVAK , uzun yıllardan bu yana topluma hizmet uygulamaları dersi kapsamında öğretmen adaylarının gönüllü olarak bu etkinlikleri gerçekleştirmesine izin vermektedir. Ancak literatürde öğretmen adaylarının PASVAK benzeri aşevinde çalışmasına ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle aşevinde hizmette bulunan öğretmen adaylarının bu uygulamaya ilişkin görüşlerinin alınmasının önemli olduğu düşünülmüştür.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uyguladıkları aşevi projesine ilişkin görüşlerini incelemektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın sonucunun, topluma hizmet uygulamaları dersinde aşevi projesi uygulayacak öğretmen adaylarına karşılaşılan problemler, çözümler, faydalar ve dönütler konusunda ışık tutması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3. Alt amaçlar

- Aşevi projesinin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına katkıları nelerdir?
- Öğretmen adayların aşevi projesi süresince yaşadıkları problemler nelerdir?
- Öğretmen adayların aşevi projesine ilişkin önerileri nelerdir?
- Aşevi projesinde hedef kitesinin seçimindeki yöntem ve ölçütler nelerdir?
- Aşevi personelinin tutum ve davranışları nasıldır?

2.Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanılmasının nedeni nitel araştırmanın niçin kullanılması gerektiği ve temel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Creswell'e (2016) göre bir problem veya konunun keşfedilmesi gerektiği an, katılımcıların bir problemi hangi bağlamda ele aldığını anlamak istediğimiz an ve belirli çalışma grubu üzerinde çalışılması gerektiği anlar nitel araştırmanın kullanılma zamanlarından bir kaçıdır. Bu araştırmada aşevi projesinin öğretmen adayı gözünde keşfetmeye çalışılmış, proje esnasında karşılaşılan sorunlara nasıl çözümler bulunduğu ve neden bu çözümlerin bulunduğu irdelenmiş ve aşevi projesine gönüllü katılan belirli bir araştırma grubu üzerinde çalışmak gerekmiştir. Ayrıca nitel araştırmanın temel özelliklerinden (Merriam, 2013) bazıları ele alındığında öğretmen adaylarının aşevinde hizmette bulunma deneyimlerini nasıl yorumladıklarına bakılarak anlam ve anlama üzerine odaklanılacak, katkılar, problemler, çözümler ve öneriler açısından zengin betimlemeler yapılabilecek, hipotez test etme amacı taşınmadığı için tümevarımsal süreç böylece gerçekleştirilebilecektir. Bu bağlamda çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemiyle desenlenmiştir. Merriam'a (2013) göre vaka (durum) çalışması *sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesidir*. Araştırılacak şey tek bir kişi, bir program, bir grup, bir kurum vb. sınırlı bir sistem olmalıdır. Bu çalışmada da bir aşevi kurumu ve orada gönüllü hizmet veren öğrencilere, onların bu kurumla ilgili tecrübelerine odaklanılmıştır. Creswell'e (2016) göre durum çalışması durumlar hakkında çoklu bilgi kaynakları ile detaylı bilgi toplanıp, durum analizinin yapılmasıdır. Bu çalışmada da öğrencilerin aşevine ilişkin tecrübeleri çoklu bilgi kaynakları - odak grup görüşmesi, dokümanlar ve raporlar ile bilgi toplanıp, analiz edilecektir.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma, 2015-2016 öğretim yılı Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı III. sınıf 6 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı (PASVAK) bünyesinde 10 hafta boyunca öğretmen adayları tarafından etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplam 6 öğretmen adayının uygulamalar ile ilgili görüşleri alınmıştır. Öğretmen adaylarının seçimi amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Amaçlı örneklemin bir çeşidi olan ölçüt örneklemede "diğer projelerde görev yapan öğretmen adaylarının başarılı bulduğu aşevi grubu", "her hafta düzenli olarak giden grup", "dersi veren öğretim üyesinin gözlemlerine bağlı başarılı olan grup" ölçütleri kullanılmıştır. Projeler içerisinde üç grup aşevi hizmeti yürütmekteydi. Çalışmamızdaki öğretmen adaylarının grubu diğer proje üyeleri tarafında sadece aşevi projeleri içerisinde değil diğer tüm topluma hizmet uygulamaları projeleri içerisinde en iyi proje olarak seçilmiştir. Grup her hafta cuma günleri düzenli olarak aşevine gitmiş ve günde ortalama 6 saatten olmak üzere 10 hafta boyunca çalışmıştır. Dersi veren öğretim üyesi de haftalık raporları ve öğrenci çalışmalarını inceleyip aşevi grupları içerisindeki en başarılı grubun çalışmamızdaki araştırma grubu olduğu sonucuna varmıştır. Örneklemin büyüklüğü araştırma odağı dikkate alınarak tek bir durum olduğu için altı kişilik bir grupta çalışma uygun görülmüştür. Ayrıca diğer aşevi gruplarının raporları ve çalışmaları incelendiğinde kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı görülmekte ve tek bir grupta doyum noktasına ulaşılmaktadır. Sürece katılan altı öğretmen adayının araştırmamızla ilgili bilgileri şu şekildedir: Öğretmen adaylarından üçü 22 yaşında, ikisi 21 yaşında; beşi kadın, biri de 22 yaşında erkektir. Hiçbir öğretmen adayımız daha önce aşevi tarzı bir projede yer almamıştır. Bulgular kısmında projenin katkıları temasının altında "aşevi tarzı bir kurumun tanınmasını" sağlama alt teması bu bilgileri destekleyecek niteliktedir.

2.3. Araştırmacının Rolü

Araştırmacılar çalışmada katılımcı rolünde değildirler. Süreci takip etmiş, odak grup görüşmesini yapmış ve ilgili doküman ve raporları incelemişlerdir. Birinci araştırmacı yaklaşık on yıldır lisans ve yüksek lisans düzeyinde sosyal proje ve topluma hizmet uygulamaları dersi vermektedir. İkinci araştırmacı yaklaşık üç yıldır sosyal proje ve topluma hizmet uygulamaları derslerini yakından takip etmektedir. Her iki araştırmacının da topluma hizmet uygulamaları kapsamında teşekkür belgeleri bulunmakta ve sosyal projeler üzerine çalışmalar yapmaktadırlar.

2.4. Veri toplama aracı

Araştırmada odak grup görüşmesinden, öğretmen adaylarının haftalık fotoğraflı raporlarından ve proje sonu çalışması olan dergi yazısından yararlanılmıştır.

Odak grup görüşmesi, Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre "ılımlı ve tehditkar olmayan bir ortamda önceden belirlenmiş bir konu hakkında algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış bir tartışma serisidir." Bu görüşmeye 6-8 insanın katılması uygundur ve bu görüşme, görüşme yönteminin pek çok avantajını içinde barındırır. Araştırmamızda odak grup görüşmesi, sosyal bilgiler seminer odasında yapılmıştır. Toplantı odası "u" düzeninde bir masadan ve ayarlanabilir rahat sandalyelerden oluşmaktadır. Görüşme için 7 adet sohbet tarzına uygun, günlük dil kullanımına uygun soru hazırlanmıştır. Görüşme esnasında oluşan 8 adet sonda yoluyla derinlemesine görüş alınmaya çalışılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanma aşamasında ilgili literatür taraması yapılmış ve maddelerin ham hali oluşturulduktan sonra alan uzmanı görüşü alınmıştır. Soruların aşevi projesinde görev alan diğer gruplar üzerinde pilot uygulaması yapılmıştır. Görüşme araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma hakkında bilgi verilmiş, isimlerini söyleyerek görüşlerini iletmeleri ve teker teker konuşulması gerektiği vurgulanmış, görüşmenin yaklaşık bir saat süreceği belirtilmiştir. Görüşme bir saat dört dakika sürmüş ve kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Haftalık fotoğraflı raporlar: Gruptan her hafta aşevi projesinde çalıştığını belgelemesi ve etkinliğin öğretmen adayı üzerindeki etkisi geçmeden görüş alınabilmesi için fotoğraflarla kanıtlı haftalık rapor alınmıştır. Raporlar 500 kelimeyi geçmeyecek şekilde yazılmıştır. Raporlar içerisinde etkilenen olay, yaşanan duygular, karşılaşılan problemler ve çözüm önerilerine yer verilmesi istenmiştir.

Dergi yazısı: Öğretmen adaylarının iki sayfayı geçmeyecek şekilde dergi yazısı yazmaları istenmiştir. Bunun sebebi, öğretmen adaylarının duygu ve tecrübelerini farklı şekillerde de görmek istemektir. Gerekli yazım kuralları ayrıntılı şekilde verilmiş ve içerik olarak hedef kitle, etkilenen olaylar, karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri hakkında bilgiler olması gerektiği belirtilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Görüşmeden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöntemde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada da görüşme esnasındaki soruların ortaya koyduğu temalara göre veriler düzenlenmiştir. Ancak verilerin analizi sırasında "kurum personelinin tutumu ve davranışları" teması oluşmuştur. Verilerin analiz aşaması şu aşamalarda gerçekleşmiştir.

- Betimsel analiz için çerçeve görüşme sorularına göre oluşturulmuştur. Bu çerçevede ele alınan temalar: Uygulamanın katkısı, uygulamada karşılaşılan problemler, uygulama için öneriler, uygulamanın hedef kitesini belirleme yöntemleri.
- Tematik çerçeve belirlendikten sonra verilerin işlenmesi aşamasına geçilmiştir. Görüşme hiç değiştirilmeden bilgisayar ortamında aktarılmıştır. 12 sayfa bir veri elde edilmiştir. Bu veriler katılımcılara tekrar gösterilerek isimlerinin geçmeyeceği, bilimsel çalışma için kullanılacağı tekrar anlatılmıştır. Önce kodlamalar yapılmış, sonra temalara son şekli verilmiştir. Görüş birliği, görüş ayrılığı formülü ile ana temalar belirlenmiştir.
- Bulguların tanımlanması aşamasına geçilmiştir. Bulgular tanımlanırken haftalık raporlardan ve dergi yazısından karşılaştırmalar yapılmıştır. Her temanın altında doğrudan alıntılara yer verilmiştir.
- Son olarak tanımlanan bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açığa çıkarmak için bulgular yorumlanmıştır.

2.6. İnanırcılık, Aktarılabirlik ve Tutarlılık

Araştırmada inandırıcılık kapsamında uzun süreli etkileşim sağlanmış, derinlik odaklı veri toplanmaya çalışılmış, çeşitlemeye gidilmiş, uzman incelemesine başvurulmuş ve katılımcı teyidi alınmıştır. Bu kapsamda aşevi uygulaması 10 hafta boyunca sürmüştür ve her hafta gelen raporlar sayesinde verilerle uzun süreli etkileşime girilmiştir. 10 hafta boyunca araştırmacıyla diyalog içerisinde olan katılımcılar odak grup görüşmesinde çalışmaya katkıda bulunabilecek rahatlıkta ve güven içerisinde olmuşlardır. Derin odaklı veri toplamak için görüşme esnasında sekiz adet sondaya

yer verilmiştir. Veri aracı çeşitlenmesine gidilmiş odak grup görüşmesi yanında doküman (fotoğraf ekli rapor, dergi yazısı) incelemesi de yapılmıştır. Odak grup görüşmesi sorularının hazırlanmasında alan uzmanı ve Türkçe eğitimi uzmanından görüşler alınmıştır. Tüm çalışma bittikten sonra alan uzmanı incelemesinden geçmiştir. Görüşme sonrası katılımcılara araştırmanın son şekli gösterilerek, düzeltilmesi ya da eklenmesi gereken yerler olup olmadığı sorularak teyit alınmıştır. Teyit, grup olarak teyit toplantısı yapılarak alınmıştır. Teyit toplantısı katılımcı izni ile fotoğraflanmıştır. Bu kanıt bir süre arşivde saklanacaktır.

Araştırmada aktarılabirlik kapsamında ayrıntılı betimleme yapılmış ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeden ve dokümanlardan elde edilen veriler ayrıntılı olarak betimlendikten sonra doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Amaçlı örnekleme için de ölçüt örnekleme kullanılmıştır.

Araştırmada tutarlılığı sağlamak için odak grup görüşmesi ve dokümanlardan elde edilen verilerin kodlaması sırasında kavramsallaştırmadaki tutarlılığa dikkat edilmiştir.

Araştırmada teyit edilebilirlik için kodlamalar ve araştırmanın sonucu alan uzmanını incelemesinden geçmiştir. Her ölçme aracından elde edilen veriler birbiriyle karşılaştırılmıştır.

2.7. Etik Konular

Araştırmada yer alan katılımcılar aşevi projesine gönüllü olarak katılmışlardır. Araştırmanın amaçları açıklandıktan sonra istekli bir şekilde çalışmada yer almaktan mutluluk duyacaklarını ifade etmişlerdir. Haftalık fotoğraflı raporlarda çalışmalardan aldıkları hazzın raporlara ve fotoğraflara yansımaları bunu destekler niteliktedir. Odak grup görüşmesi yapmak ve rapor çalışmalarını incelemek için onayları alınmıştır. Çalışma bittikten sonra heyecanla bekledikleri sonuçlar onlara tekrar teyit ettirilmiştir. “İsimlerinizin çalışmada yer almasını ister misiniz?” sorusuna bazıları evet bazıları hayır dedikten sonra oy çokluğu ile hayır cevabı çıktığı için temsili kodlar verilmiştir. Ses kaydı, öğretmen adaylarının haftalık raporları, çalışmaları ve bunlardan elde edilen veriler bir süre arşivde tutulacaktır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Öğretmen adaylarına göre “uygulamanın katkıları” şunlardır:

- İhtiyaç sahibi insan çeşitlerini görme ve tanıma
- Kendi sorunlarının başkalarının sorunlarının yanında önemsiz olduğunu fark etme
- Zorlu koşullarda sabır ve mücadele etme motivasyonu kazanma
- Hayata farklı bakış açısı kazanma
- Duyarlı olmak için gerçek hayatları görmek gerektiği düşüncesine sahip olma
- Yardımseverliğin verdiği mutluluk ve daha fazla yardım etme isteğinin doğması
- Uygulamanın başındaki olumsuz tutumların olumlu tutumlara dönüşmesi
- Aşevi tarzı bir kurumun tanınması
- Yardımseverliği devam ettirme isteği kazanma
- Öğrencilere duyarlılığı benzer etkinliklerle sağlamaya çalışma isteği kazanma

Aşevi projesinin öğretmen adaylarına birçok katkısı olduğu görülmektedir. Yani aşevi projesi araştırmaya katılan öğretmen adaylarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu yargıyı destekleyen öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler şu şekildedir: Ö1: “Gözü göremeyen insanlar vardı. Karıkoca gözü görmüyor ama o halde hayata tutunmaya çalışıyorlardı. Bu beni, çok etkiledi mesela, engelliler vardı”, Ö2: “Aslında bizim şu an hiçbir şeyle uğraşmadığımızı, herhangi bir zorluk çekmediğimizi gördüm. Yani hayattan asla pes etmemek gerektiğini öğrenmiş oldum.”, Ö1: “Ben kendi adıma, hani bazı konulardan dolayı şikâyet ediyordum, bunları takmamam gerektiğini öğrendim.”, Ö3: “Ne bileyim hani insan bana dokunmayan yılan bin yaşasın şeklinde değil de, çevreyi biraz daha görmek gözlemlemek gerekiyor bence. İnsanlar ne yaşamış, ne yapmış, neler çekiyor.”, Ö5: “PASVAK projesine ders kapsamında başladık baştan hatta grubumuzda başlarken bu kadar yoğunluğun arasında bunu yapabilir miyiz diye düşündük. Bu düşüncemizin boş olduğunu PASVAK’ta görevimize başladıktan sonra anladık. Çok değerli bir proje gerçekten koca yürekli insanların olduğu bir proje. Böyle bir projenin içinde olduğumuz için de mutluyuz. Hala bunu devam ettirmek istiyoruz.”, Ö3: “Biz daha bu ders olmasaydı PASVAK ile tanışmayacaktık”, Ö3: “Sadece iki dakikada yemekleri verip hal hatır soruyoruz

konuşuyoruz ama insanların gerçekte hayatta ne yaşadığını bilmiyoruz. Yanına gidip sohbet muhabbet edesi geliyor insanın. Gün boyunca onla vakit geçirmek istiyor” , Ö5: “Ben atanırsam bir yerde bir kurumda çalışırsam işte yarın bir gün üniversiteyi bitirdiğimde bu teyzenin yanına geldiğimde böyle içten söylediğim şey var gelmek istiyorum gerçekten”.

Hayata karşı farklı bakış açısı kazandıkları, zorlu koşullarda sabır ve mücadele etme motivasyonları kazandıkları kendi sorunlarının önemsiz olduğunu fark etmeleri dergi yazısının dördüncü paragrafındaki şu ifadelerle de desteklenmektedir: *İnsanların hayat hikayelerinden tecrübeler edindik. Hayata karşı bakış açımızın değişmesini sağladı. Hayatta karşımıza nasıl bir engel çıkarsa çıksın bize mücadele etmeyi öğretti. Bizim için küçük olan şeyler onlar için büyüktü.” Öğretmen adaylarının gerçek hayatla tanıştıkları, gerçek hayatla tanışarak duyarlı olma eğilimi göstermeye başladıkları, bu projenin bu tür bir kurumun tanınmasını sağladığı ve bundan mutluluk duyulduğu yardımseverliği devam ettirme isteği kazandırdığı dergi yazısının ikinci paragrafındaki “Gözümüzün önünde yaşanan olaylara ne kadar duyarsız kaldığımızı o insanlarla karşılaştığımızda anladık. Denizli’ de böyle sosyal bir kurumun olması bizleri mutlu etti ve toplumun bu insanlara yardım etme isteği bizi uygulandı. Bu konuda daha duyarlı olunması gerektiğini ve bu yardımlaşmanın diğer çevre illere de yayılmasının sağlanıp insanların yalnızlıklarına bir nebze de olsa yardım eli uzatılması gerekiyor.” ifadelerle de desteklenmektedir.*

Yardımseverliğin verdiği mutluluğu destekleyecek ifadelerle ilk haftanın raporunda dahi görülmektedir. Bu ifadelerle örnek olarak *“Yemek dağıtımı sırasında hissettiğimiz duygular tarif edilemez. İhtiyacı olan o insanlara yardım etmek, yardımcı olabilmek bizi mutlu etti.”.*

İhtiyaç sahibi insanları görme ve tanıma katkısının haftalık raporlarda da sık sık dile getirmişlerdir. Bu yargıyı destekleyecek ikinci haftadaki ifadelerle örnek olarak *“Yemekleri bıraktığımız evlere gidince hayatın başka bir yönünü gördük. Gerçekten de yardıma muhtaç insanlar var.”.* Kurumun genelde yaşlı kesime hizmet götürdüğü görülmektedir. Bu yargıyı destekleyecek ifadeleri üçüncü haftaki raporda görülmektedir: *“Gittiğimiz evlerde çoğunlukla yaşlı kesim olması dikkatimizi çekti Genelde kimsesi olmayan yalnız veya eşiyile yaşayan yaşlı insanlar olması bizi biraz hüznlendirdi”.* Bu konuda ikinci haftada yer alan bir fotoğraf bu bilgileri destekler niteliktedir. Öğretmen adayları ihtiyaç sahiplerini yakından tanımışlardır. Fotoğraf şu şekildedir: *Çok eski tahtalara sahip neredeyse yere yakın ahşap bir balkonda, plastik bir sandalyede yüzü görülmesi de (ihtiyaç sahiplerinin yüzü etik nedenlerden dolayı hiçbir fotoğrafa dahil edilmemiştir) kıyafetlerinden ve ellerinden yaşlı olduğu görülen bir ninemiz oturmaktadır. Balkonun altındaki boşluk eski bir çuvala kapatılmıştır. Öğretmen adayımız tam o çuvalın önünde ayakta elinde sefer taşıyla durmaktadır. Ninenin kıyafetleri basma denilen kumaştandır ve çok eskidir. Arkasındaki duvarda eski çuvalar duvarı örtmektedir.”* Bu şekilde birçok ihtiyaç sahibi olduğu ifadelerinde yer almıştır.

3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Öğretmen adaylarına göre “uygulamada karşılaşılan problemler” şunlardır:

- Yol çalışmalarından dolayı yardımların gecikmesi
- Olumsuz hava şartları
- Yardım gecikmelerinde bazı ihtiyaç sahiplerinin anlayışsızlığı
- İhtiyaç sahiplerine bağlı gecikmeler
- Araç sayısının azlığı
- Bazı zamanlarda yemeklerin dökülmesiyle yaşanan aksamalar
- Personel sayısının azlığı
- Bu tür kurumların sayısının azlığı
- Mutfak araç-gereçlerinin azlığı
- Diğer öğrenciler tarafından tanınmıyor oluşu, tanıtım sorunu
- Dağıtım gecikmelerinden dolayı bazen derslere geç kalınması

Aşevi projesinde öğretmen adaylarının gecikmelere ilişkin problemler yaşadığı görülmektedir. Problem olarak gördükleri bazı noktalar ise azlık ile ifade ettikleri eksikliklerdir. Bu yargıyı destekleyen öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler şu şekildedir: Ö5: *“Servisimizin izlediği yollarda yani ihtiyaç sahiplerinin izlediği yollarda, yol çalışmaları vardı. Yol çalışmalarını bir şekilde atlatmaya çalıştık ama, bazen, kısaça altında kaldık, bazen çıkamadık. Bu da ihtiyaç sahiplerine yemeklerin ulaştırılmasının gecikmesine neden oldu, bu gibi sorunlar baş gösterdi. Kimi zaman trafiğe takıldık, alt yapı çalışmaları nedeniyle yollardan geçemedik. İnşaatlar sebebiyle kapatılan yollardan geçemedik. Bu gibi sorunlarla karşılaştım ben.” ,Ö1:*

“Ailelerin bazılarının, yemek verdiğimiz halde memnuniyetsizlikleri beni üzdü.” , Ö3:“bir de şöyle bir sorun var, biz oraya gidiyoruz, bir kişi evde olmuyor mesela, evde olmadığına iletişim kurmuyorlar, basıyoruz zile basıyoruz, bekliyoruz, bekliyoruz gelmiyor” , Ö5:“ Sadece beş araç var, araç az olduğu için mesafe uzak oluyor” , Ö3:“Biz gitmediğimizde oradaki abi yalnız hem arabayı sürececek, hem dağıtım yapacak, hani bayağı, sıkıntılı bir süreç bence.” , Ö5: “Şu an orada bir PASVAK olabilir ama zıt yönde bir PASVAK daha bence kurulabilir, çünkü Denizli bence büyüyor” , Ö3:“Mutfak araç gereci sayısı da artırılabilir. Mesela ben şeye çok şaşırıyordum. Hani bazen abiler benim bir tane sefer tasım eksik falan diyor.” , Ö3:“Ben yurttan ya da dışarı da arkadaşlarıma PASVAK'a gidiyorum falan dediğimde o ne falan diyorlar böyle.”.

Yardım gecikmelerinde bazı ihtiyaç sahiplerinin anlayışsızlığı problemi dergi yazısının üçüncü paragrafında yer alan *“Bazı kişilerin yemeğe muhtaç oldukları halde çoğu zaman memnuniyetsiz davranışları gerçekten yemek alma ihtiyacı olup olmadıkları konusunda bizi düşündürdü.”* ifadeleriyle de desteklenmektedir.

Haftalık raporlar incelendiğinde ilk hafta *“çalışılan personelin işleyişi hakkında yeterince bilgilendirilmeme”* problemi ile karşılaşılmaktadır. Diğer haftalarda böyle bir problemle karşılaşılması ilk haftadan çoğu işleyişi kendi deneyimleri ile öğrendiklerini göstermektedir. Bazı haftalarda hava şartlarının olumsuz olması da haftalık raporlarda problem olarak sunulmuştur. Ancak *“Hava şartları ne kadar kötü olsa da bizi yıldırılmazdı”* ifadelerinin de desteklediği gibi bu problemi hizmet etme motivasyonlarıyla üstesinden geldikleri görülmektedir.

Yol çalışmalarından dolayı yardımların gecikmesi problemi haftalık raporlarda (İkinci, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci haftalar) sık sık tekrarlanmaktadır. Bun yargı destekleyecek ikinci hafta raporunda yer alan ifadeler *“Yemek dağıtımında bazı yolların kötü olması nedeniyle dağıtımın uzun sürmesi oldu. Bazı yolların çeşitli nedenlerden dolayı kapalı olması mesafeyi uzaklaştırıp zaman kaybına neden oldu.”.*

Gecikmelerin bir diğer nedeninin ihtiyaç sahiplerine bağlı olduğu görülmektedir. Bu gecikmeler sekizinci hafta raporlarda yer alan *“İhtiyaç sahiplerine yemek yardımında bulunmak için kapılarına geldiğimizde kimi aracımızın geldiğinin farkına varmayıp, kiminin evlerinde bulunmaması kimi ise uykusundan uyanamaması nedeniyle ve bitmek bilmeyen altyapı çalışmaları nedeniyle zaman yönünden aksaklıklar yaşadık”* ifadelerinden anlaşıldığı gibi fark edememe, evlerinde bulunmama ve buna dair not bırakmama, uykudan kalkmama nedenlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ihtiyaç sahiplerine bağlı gecikmeler de yeni listelerin eklenmesi ile yeni yerleri bulmaya bağlı gecikmelerdir. Dokuzuncu hafta raporlarında yer alan *“Dağıtım listesine yeni eklenen yardıma muhtaç ailelerin evlerinin belirlenmesinde sıkıntı yaşadık”* ifadeleri bunu destekler niteliktedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının *“uygulama için önerileri”* şunlardır:

- Aşevine yönelik öneriler: Personel, araç, araç/gereç sayılarının artırılması gerektiği
- Aşevi dışı kuruluşlara yönelik öneriler: Bu tür kurumların az olduğu ve artırılması gerektiği, tüm fakültelerde bu tür projelerin olması gerektiği
- Tanıtım amaçlı etkinlik önerileri: Konferans, afiş, el broşürleri,
- Ekstra etkinlik önerileri: Sağlık, kıyafet, yalnızlık konularında hizmet ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler olması da gerektiği, çocuklara yardım bursu bulunması, ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesine yönelik etkinlikler
- Bu tür hizmetlerde bulunacak kişilere yönelik öneriler: Aceleci olunmaması gerektiği, aşevinde yemek hazırlamaktansa dağıtım çıkılmasının daha etkili olacağı, önyargılı olunmaması gerektiği, en iyi gitme aralığının haftada bir ya da iki olduğu, öğrencilerin tanıtım etkinliklerini üstlenmesi gerektiği, uygulamanın yapılacağı gün erken yatma önerisi, sefer taşı çeşitlerini bilmeleri önerisi, katkılarının zor ve yorucu olma dezavantajını ortadan kaldıracağına bilinmesi gerektiği, kendi sistemlerini kurmuş olan şoförlerin direktiflerine uyulması gerektiği

Öğretmen adaylarının aşevine, aşevi dışı kurumlara ve aşevi tarzı kurumlarda uygulamada bulunacak kişilere yönelik önerilerde bulunduğu, tanıtım ve etkinlik konularında eksiklik hissettikleri görülmektedir. Bu yargıyı destekleyen öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler şu şekildedir: Ö1: *“PASVAK'a gidip dağıtım çıkmalı, dağıtım çıkarsa, insanların durumunu daha iyi anlıyor” , Ö3: “ Bence eğitim fakültesinde okuyan illaki eğitim demiyorum” , Ö2: “başka fakültelerde de okuyan, her fakülte de okuyan*

insanların, en azından PASVAK'a bir gün ama bence bir gün çok az en azından bir hafta gitmeleri ve gözlemlenmeleri gerekiyor. Gerçekten, çok büyük bir değişiklik yaşayacaklar."

Öğretmen adayları ekstra etkinlik önerileri sunmuşlardır. Fakat kurumun ekstra etkinlikler yaptığını dergi yazısının üçüncü paragrafındaki *"Pasvak aslında bir aş evi ama çalıştığımız süre zarfında diğer ihtiyaçlarını karşılamak içinde yardım edildiğini görmemiz bizi çok bahtiyar kıldı"* ifadelerinde görmekteyiz. Ayrıca haftalık raporlar incelendiğinde eşya yardımı da yapıldığı görülmektedir. Bu yargıyı sekizinci haftada yer alan *"Dağıtımlar sırasında sadece yemek dağıtımı yapıyor diye biliyorduk biz, ama gördük ki Aşevi yardıma muhtaç ailelere eşya yardımında da bulunuyormuş."* ifadeleri destekler niteliktedir. Ayrıca raporlarda yer alan fotoğraflardan birinde yer alan afişte *"Pamukkale Sağlık Eğitim Vakfı Beşinci Sünnet Düşünü"* yazdığı görülmektedir. Afiş ayrıntılı incelendiğinde vakfın beş yıldan bu yana imkanı olmayan ailelerin altı yaş üstü çocuklarını düşün eşliğinde sünnet yaptırma etkinliğinde de bulunduğu görülmektedir.

Bu tür hizmetlerde bulunacak kişilere ekstra öneri olarak dergi yazısının son paragrafında ifadelerin eklenmesi gerekir. Bu ifadeler: *"İhtiyaç sahiplerine karşı güler yüzlü olmaya çalışmalarını, onlara karşı duyarlı olmaları, empati kurmalarını tavsiye ederiz."*

Haftalık raporlar incelendiğinde öğretmen adayları öncelikle yemekleri sefer taslarına koymakta ve araca yerleştirme işlerini birlikte yapmaktadır. Sonra ikiye bölünerek bir kısmı dağıtıma çıkmakta, bir kısmı da yemek hazırlığına yardım etmek için kurumda kalmaktadırlar. Bu yargıyı yedinci hafta raporundaki *"Yine yemekleri sefer taslarına koyduk ve kapatılmasına yardım ettik. Arkadaşlarımızın bir kısmı Aşevinde kalıp ertesi gün için hazırlanacak olan yemeklerin yapına yardım etti, bir kısmımızda ihtiyaç sahiplerine yemekleri ulaştırmak için dağıtıma çıktık."* ifadeleriyle desteklenmektedir. Öneriler kısmında bu noktaya vurgu yapmışlar ve aşevinde yemek hazırlamaya kalmaktansa dağıtıma çıkmanın daha etkili olacağını belirtmişlerdir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Öğretmen adaylarına göre "hedef kitlenin belirlenmesi" şu şekillerde yapılmaktadır:

- Form doldurtma
- Gerekli belgeler hazırlatma
- Evlerin ayrıntılı incelenmesi
- Komşularının görüşleri
- Yardımlar şoförler tarafından takip edilmesi
- Herhangi bir kişinin şikayeti
- Devamlı yemek almayanların özel incelenmesi
- Bazı ailelere sadece ekme verilmesi

Öğretmen adaylarına göre hedef kitlenin belirlenmesinde birçok ölçme ve değerlendirme yapılmakta ve bunlarda devamlılık arz etmektedir. Bu yargıyı destekleyen öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler şu şekildedir: Ö4: *"Görevliler gidip bakıyor evlerine. Mutfağa girip dolaplarını açmalarına kadar var bunun yolu. Biri söyledi zaten, sordum, neye göre alınıyor bu evler bir kriterleri var mı? Evet, var dediler, gerçekten ihtiyaç sahipleri olması gerekiyor, gidip inceliyoruz, bakıyoruz, eve bakıyoruz"* Ö5: *Yerinde tespit yapılıyor. Sadece verilerden dahası. Çok iyi araştırma yapıyorlar, yardımda bulunacakları zaman. Bir düzenbazlık olacağını sanmıyorum. Neler yiyip neler içtiklerine kadar bakılıyor yani. Varsa zaten şoför abiler fark ediyor, onlar tekrar söylüyorlar. Sonra tekrar araştırılıp, ona göre kesiyorlar falan. O tarz şeyler. Sürekli takip içindeler"*

3.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Öğretmen adaylarına göre "kurum personelinin tutum ve davranışları" şu şekillerdedir:

- Duyarlı
- Fazla çalışmaya istekli
- İletişim ve insan ilişkileri olumlu
- Gönüllü katılımcılara karşı minnet dolu
- İhtiyaç sahiplerini belirlemede belirleyici ve takipçi

Öğretmen adaylarına göre kurum personelinin tutum ve davranışları hem öğretmen adaylarına hem ihtiyaç sahiplerine karşı olumludur. Bu yargıyı destekleyen öğretmen adaylarına ait bazı ifadeler şu şekildedir: Ö3: *“Bir de oradaki kişilerle dağıtıma çıktığımız da nasıl söyleyeyim. Yani iletişim konusunda bir problem olmuyor. Böyle çekingen davranmalarına gerek yok. Oradaki gerek şoför abiler gerek çalışan ablalar, dağıtıma çıktığımız zamanki insanlar gerçekten çok sıcak.”* ; Ö3: *“Şu ayağı kesilen teyze var, bir ara dedi ki bana nerde benim oğlum diyor şoför için diyor. Bana domates getirsin falan diyor. Gerçekten iletişimi iyi ona yardımcı oluyor ki, bir keresinde de abi şey demişti başka bir teyze var, ben bu teyzeye sucuk getirecektim ya of ya falan diyor.”* Üçüncü haftaki raporda yer alan *“Sıcak yemek ikram ediliyordu. Bunu yaparken hiçbir karşılık beklemeden çabalamaları sevindirici bir noktaydı.”* ifadeleri de bu yargıyı destekleyecek niteliktedir. Ayrıca raporlarda yer alan fotoğraflarda bu yargıları desteklemektedir. İkinci hafta raporunda yer alan fotoğrafta kurumda yemek hazırlamak için kalan dört kadın öğretmen adayımızın iki kadın kurum personeli ile öz çekimleri var. Kafalarında boneleri, ön tarafta bir öğretmen adayı fotoğrafı çekmekte, arkada soldan itibaren öğretmen aday, kurum personeli, öğretmen adayı, öğretmen adayı, kurum personeli yer almaktadır. En çok dikkat çeken nokta ise yüzlerindeki tebessümdür. Birbirlerine sarılarak çektikleri bu fotoğraftan aralarındaki sıcaklık da anlaşılmaktadır.

4.Sonuç, Tartışma Ve Öneriler

4.1. Sonuç ve tartışma

Aşevi projesinin Sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinde önemli katkıları olduğu görülmektedir. Bu katkılar haftalık raporda yer alan yazılar ve fotoğraflarda ve de dergi yazısında yer alan ifadelerle de desteklenmektedir. Aşevi vb. kurumlarda çalışmanın bireylere katkısına ilişkin çalışma bulunmamaktadır. Ancak genel olarak topluma hizmet uygulamalarının amaçlarına baktığımızda öğretmen adayının toplumsal sorunlara karşı duyarlılığının geliştirilmesi, toplumu tanınması, topluma hizmet etmenin hazzını tatması gibi kazanımları elde etmesi gerektiği görülmektedir (Kamer, 2009). Aşevi projesi ile de öğretmen adayları ihtiyaç sahiplerini tanımış, gerçek hayatı görerek duyarlı olunabileceğini ve sonra kendi öğrencilerine duyarlılığı bu benzeri etkinliklerle kazandırmak istediklerini vurgulamış, yardımseverliğin verdiği mutluluğu yaşamışlar ve daha fazla yardım etme motivasyonu kazanmışlardır.

En sık yaşanan problemin yol çalışmalarına bağlı gecikmeler olduğu görülmektedir. Bu ifade odak grup görüşmesinde ve haftalık raporlarda sıklıkla ifade edilmiştir. Problemlerin geneline bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yaşadıkları problemler büyük çoğunlukla yemeklerin gecikmesiyle ilişkili, yani duyarlılıklarına yönelik problemler olduğu, bazı zamanlar dağıtım gecikmelerine bağlı derslere geç kalınması dışında kişisel problemler yaşamadıkları görülmektedir.

Öğretmen adayları aşevi projesinde görev alacak kişilere ya da aşevi projesiyle ilişkili kurumlara önerilerde bulunmuşlardır. Bu konuda aşevinde hizmette bulunacak kişilere yönelik öneriler çalışmamız için diğerlerine oranla daha çok önem arz etmektedir. Aşevinde varsa buradaki problemlere çözümler bulmak topluma hizmet uygulamalarında etkinlikler arasında gösterilmektedir (Sönmez, 2009). Öğretmen adaylarımızda bu hususta PASVAK'ta çalışacak kişilere kendi problem ve çözüm önerilerini sunmuşlardır.

Sosyal yardımlar konusunda temel problem asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşılamamasıdır (Yıldırım, 2010). Tarafsız bir göz olan öğretmen adaylarının ifadelerinde kurumun ihtiyaç sahiplerinin seçiminde ayrıntılı ve titiz çalıştığı ve sürekli takip içerisinde oldukları belirtilmektedir. Vakfın gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştıkları görülmektedir.

Kurum personelin olumlu tutum ve davranış içerisinde oldukları görülmektedir. Kurumda yemek hazırlayan personelin güler yüzü öğretmen adaylarının ifadelerinden fotoğraflarına kadar yansydıkları görülmektedir. İhtiyaç sahipleri ile birebir ilişki içerisinde olan şoförlerin, ihtiyaç sahiplerine karşı tutum ve davranışları olumlu olduğu ve kendilerine verilen görevden fazlasını yapmaya istekli oldukları görülmektedir.

4.2.Öneriler

Projenin önemli katkıları olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının bir kez dahi olsa aşevi projesinde görev almaları önerilmektedir.

Öğretmen adayları, yaşam mücadelelerinden etkilenme, sabrı öğrenme, kendi sorunlarını önemsememe ifadelerine yer vermişlerdir. Aşevi projesinin bu değerlere etkisine ilişkin çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Bu çalışmada sadece öğretmen adaylarının görüşleri alınmıştır. Bu projede öğretmen adaylarının olmasına ilişkin kurum personellerinin görüşlerine, ihtiyaç sahiplerinin görüşlerine ilişkin çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Bu çalışma lisans düzeyindeki öğrencilere uygulanmıştır. Benzer çalışmaların diğer eğitim düzeylerine de uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara : Pegem Akademi

Creswell (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Bütün, M, Demir, S. B. (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi

Çakallı, H. (2010). *Vakıflarda İmaret Hizmeti Ve Muhtaç Aylığı, Antakya Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). , İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İnal, E. (2013). İmaret: İmarethane, Misafirhane) <http://ercaninal.blogspot.com.tr/2013/01/imaret-imarethane-misafirhane.html> adresinden edinilmiştir.

Kamer, T. (2009). Topluma Hizmet Uygulamalarının Tanımı, ilkeleri, Önemi ve Amacı. Kuzucu, K. ve Kamer, S. T. (Ed.), Topluma Hizmet Uygulamaları (s. 2-29). Meriam, Ş. B. (2013). Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. (çev. Ed. Turan, S.). Nobel Yayınevi: Ankara.

Pamukkale Sağlık ve Eğitim Vakfı (tarihsiz). <http://pasvak.com/?sayfa=as-evi&id=17> adresinden edinilmiştir.

Sönmez, Ö. F. (2009). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi ve Tanımlar. Aksoy, B., Çetin T., Sönmez, Ö.F. (Ed.). Topluma Hizmet Uygulamaları (s. 2-18). Ankara: Pegem Akademi.

Şeker, M. (2007). İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri. Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü(tarihsiz).İmaretler. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=13> adresinden edinilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.